

Norges Allmennvitenskapelige Forskningsråd  
40-års jubileum 9. mai 1989.

Sperret til  
9/5-89 kl 1700.  
Med forbehold om endringer

Statsminister Gro Harlem Brundtland:

KUNNSKAPEN OG FELLESSKAPET

Deres Majestet, kjære jubilant, mine damer og herrer.

Dagens jubilant er i sin beste alder, og arbeider innenfor et område som er av stor betydning for landet. Det er en glede for meg å gratulere Norges Allmennvitenskapelige Forskningsråd med de 40 år.

NAVF ble til i gjenreisningsperioden etter den annen verdenskrig. Som en viktig del av gjenreisningen ble det satset på kunnskap, på forskning og opprettelse av forskningsråd.

Blar vi i arkivene fra dengang, støter vi på en sikker overbevisning om at forskningen skulle bidra til utviklingen av det nye Norge. Statsminister Einar Gerhardsen sa for eksempel i 1945:

"Den industrielle konkurransen mellom landene er begynt å bli en kappestrid i teknisk og vitenskapelig forskning. Her må vi ta et krafttak for å ta igjen det forsømte."

Slik krafttaket ble utformet, lå det vidsyn i det. Foruten næringsrettede råd fikk vi også et allmennvitenskapelig forskningsråd, med særlig ansvar for grunnforskning. Og dette rådet hadde for sin tid en uvanlig faglig spennvidde. Lenge før vi fikk egne samfunnsvitenskapelige fakulteter ved universitetene omfattet forskningsrådet egne grupper for humaniora og samfunnsvitenskap parallelt med medisin og

naturvitenskap. Dette var en nyskapning i internasjonal sammenheng, som peker fram mot våre dagers syn på forhold mellom kunnskap og samfunn. Den kunnskap som forskning gir, bidrar både til økonomisk, sosial og kulturell utvikling.

Vi blir stadig mer avhengig av kunnskap. Det gjelder lokalt, nasjonalt og globalt. I økende grad vil vårt nærings- og velferdsgrunnlag være bestemt av vår evne til å forstå, til å anvende ny kunnskap og til å formidle den til flest mulig. Men kunnskap er ikke bare en grunnleggende økonomisk ressurs. Den er også viktig og nødvendig for utviklingen av samfunnets politiske og sosiale institusjoner. Den er viktig og nødvendig for en virkelig demokratisk samfunnsutvikling.

Forskning er viktig for at vi skal nå sentrale nasjonale mål for utviklingen av det norske samfunn. Ikke minst i dagens situasjon er det naturlig å understreke betydningen av å få til et sikkert og trygt næringsgrunnlag, som kan sikre full sysselsetting.

Men forskning har betydning langt utover dette. Forskningen utvider kunnskapen om natur, kultur, samfunn og mennesker - og om samspillet mellom dem. Forskningen skal bidra til at vi kan orientere oss på fornuftig måte i miljø og omverden. Den påvirker oss - og danner utgangspunktet for stadig flere av våre beslutninger - både privat og offentlig.

Kunnskap er et gode som kan og bør deles. Kunnskap blir mer verd for den enkelte og for samfunnet jo flere som deler den. Samtidig betyr kunnskap stadig mer for utviklingen av samfunnet. Derfor er det viktigere enn noen gang at utdanning og kunnskap er tilgjengelig for alle og ikke bare for de få.

Disse utfordringene må vi møte med en aktiv vilje til å gi mer kunnskap til flere. Det er nødvendig å styrke tilgangen på høyt kvalifisert personale, etablere brede internasjonale kontakter og bygge ut gode formidlingsnettverk for spredning av kunnskap.

Men i ethvert paradisi finnes minst en slange. Kunnskap er ikke noe som i seg selv virker i det godes tjeneste. På den ene siden har forskningen bidratt til å heve levestandarden, bedre helsen og forlenge levealderen for de fleste. Men forskning er også satt inn på områder der den har stilt oss overfor de alvorligste problemer - knyttet til effektive ødeleggelsesmidler og overbelastning av vårt naturlige miljø. Selve menneskehetens fremtid avhenger idag av løsninger på disse problemene.

Økt viten og kunnskap gir oss flere alternativer for handling og valg. Mulighetene som åpnes, utvider samtidig grenser for inngrep både i menneskeliv og livsmiljø. Det stiller oss overfor nye etiske, økologiske og politiske avgjørelser - både som enkeltmennesker og som samfunn. Dette krever en sterkere vektlegging, både i forskning og undervisning, av ansvar, verdier og etikk, og en bedre klargjøring av valgalternativer som grunnlag for handling.

Det teknisk mulige og det etisk forsvarlige faller ikke alltid sammen. Særlig de senere års vitenskapelige gjennombrudd innenfor bioteknologisk forskning - og da særlig den forskning som har gjort det mulig å endre arveanleggene i mikroorganismer, planter og dyr - har aktualisert en rekke etiske spørsmål. Genetisk forskning reiser store, følsomme og vanskelige spørsmål. Noen berører det etisk forsvarlige, andre hvor grenser kan eller bør trekkes og andre igjen rammene for personvern og menneskelig integritet.

En bred satsing på forskning er et ledd i Regjeringens kunnskapspolitik. De siste tre årene har vi hatt en meget sterk vekst i de offentlige bevilgninger til forskning i Norge. Det har vært en realvekst hvert år på gjennomsnittlig mellom 6 og 7%, eller godt over 300 millioner kroner i året.

Både i den nye forskningsmeldingen og i Langtidsprogrammet slår Regjeringen fast at de siste års satsing på forskning og

utvikling skal videreføres, og vi går inn for en realvekst i offentlig innsats på 5% pr. år. Dette vil si vel 1,2 milliarder kroner i styrking i løpet av kommende fireårsperiode.

Regjeringen har med dette tatt på seg en langsiktig forpliktelse, og venter at næringslivets egeninnsats vil få en tilsvarende økning. Dermed vil det bli mulig for Norge å komme mer på linje med de land som satser mest på forskning og utvikling. Dette er etter vårt syn en viktig målsetting. Vi må strekke oss for at fremtidens samfunn skal bli slik vi ønsker det.

Men det må mer til enn penger. Vi legger stor vekt på tiltak som kan bedre effektiviteten i forskningssystemet, slik at det kan skapes mer forskning for de midlene vi setter inn. Samtidig må vi fremme kvalitet i den forskningen som utføres.

Også forskningsrådene må se framover og fornye og effektivisere sin virksomhet. For NAVF må det være en utfordring å bruke mindre ressurser på mange små beslutninger om småbevilgninger til forskningsmiljøene. Istedet bør rådet legge vekt på å fungere som et organ for å bygge opp under grunnforskningsmiljøene, være en støtteinstitusjon hvor gode forskningsmiljøer kan hente støtte for videre arbeid og høyere kvalitet.

Det er også nødvendig å legge klare prioriteringer til grunn for fordelingen av forskningsmidlene. Veksten skal særlig tilgodese forskerrekruttering og grunnforskning, foruten næringsforskning og miljøforskning. Hvorfor nettopp en slik prioritering?

Næringsforskningen er en viktig del av arbeidet for å skape et lønnsomt og variert næringsliv. Tradisjonelle næringer må videreutvikles ved at produksjonsmåter og produkter blir bedre. Samtidig må vi få frem mer kunnskapsbasert industri. Vi legger stor vekt på tiltak som kan føre til modernisering,

omstilling og nyetableringer. Vi mener at denne satsingen er nødvendig for å trygge velferden og fellesgoder.

Miljø og utvikling er blant de mest sentrale spørsmål på den politiske dagsorden både her hjemme og internasjonalt.

Vi står nå midt oppe i en kunnskapsrevolusjon om sammenhengene mellom miljø og utvikling. Det er en fredelig, men krevende revolusjon. Den stiller vår evne til å samarbeide på tvers av landegrenser, regioner og sektorer på en alvorlig og avgjørende prøve.

Anbefalingene fra Verdenskommisjonen for miljø og utvikling retter seg mot en rekke globale utfordringer med enorme dimensjoner: fattigdom og internasjonal økonomi, befolkningsutvikling, matforsyning, en økologisk forsvarlig energipolitikk, ny teknologi, bevaring av jordens biologiske mangfold, byutvikling, helse og miljø, fred og sikkerhet.

Kommisjonens utfordringer er i stor grad fanget opp i norsk forskning. Vi har sett mange positive tiltak. Kommisjonens rapport har virket stimulerende også på diskusjonene mellom forskere.

Selv om vi skal sette høye mål i norsk forskning, kan vi ikke satse på å være i forskningsfronten på alle de områder som er av betydning for en bærekraftig utvikling. Vi må derfor - som før - satse mye på å holde kontakt med miljøer i andre land. Vi må satse selv på de områder der Norge har særlig kompetanse og der vi kan gi de beste bidrag også til det internasjonale samfunn.

Faren for klimaendringer og global temperaturstigning vil bli nittiårenes store miljøpolitiske utfordring. Dette er spørsmål som nå slår inn i internasjonal politikk med full tyngde. Det stiller store krav til kunnskap for at vi skal komme videre med et mer forpliktende samarbeid.

Det vil i fremtiden bli nødvendig med langt mer omfattende,

balanserte og kompliserte internasjonale avtaler enn de forholdvis enkle avtaler om prosentvise reduksjoner vi idag kjenner. For å få tilslutning til internasjonale avtaler med tilstrekkelig gjennomslagskraft, må en i større grad ta hensyn til at landene har ulike utgangspunkt når det gjelder energiforsyning, produksjons- og forbruksmønstre. Det er derfor vesentlig at avtalene utformes slik at de samlet sett fordeler byrdene på en rimelig måte. Det gjelder ikke minst i forholdet mellom de rike industrilandene og de fattige landene i den tredje verden.

Når vi i Norge tar mål av oss til fortsatt og om mulig med enda større styrke enn før å være en pådriver i internasjonalt miljøsamarbeid, da må vi også styrke vår egen kompetanse ytterligere. Det er særlig viktig nå å styrke kunnskapsgrunnlaget når det gjelder å omsette vår viten om selve miljøproblemene i koordinert internasjonal handling.

Dette krysningfeltet mellom miljøtruslene, særlig når det gjelder klima, og internasjonal politikk er derfor et felt hvor regjeringen nå vurderer en styrket norsk forskningsinnsats. Vi vurderer mulighetene for å etablere et norsk senter for internasjonalt klimasamarbeid. Senter skal i tilfelle kunne bidra med innspill, kunnskap og viktige premisser til internasjonalt samarbeid om klimaspørsmålet. Vi ønsker å utnytte den kompetanse vi har i Norge og knytte kontaktene til viktige forskningsmiljøer i andre deler av verden.

All forskning som drives for å nå bestemte mål, bygger på den frie kunnskapsinnhenting - grunnforskningen. Uten den kunnskapsmessige basis som grunnforskningen legger, er anvendt forskning utenkelig.

Grunnforskningens mål er å vinne ny kunnskap, innsikt og forståelse av grunnleggende karakter. Dette er et mål i seg selv og samtidig et middel til å nå andre mål. Hvorfor skal vi drive grunnforskning her i Norge? Det ville være

usolidarisk om et av verdens rikeste land ikke skulle være med å yte sin andel av bidraget til å styrke og utvide vår samlede viten og kunnskap. Men grunnforskningen har også betydning på andre måter. Den danner grunnlag for undervisning og forskerutdanning ved universiteter og vitenskapelige høyskoler. Kvaliteten og omfanget av vår høyere utdanning og forskeropplæring vil derfor i betydelig grad avhenge av styrken og bredden i vår egen grunnforskning.

Gode grunnforskningssmiljøer er også nødvendig for å kunne følge med i og dra nytte av forskning som gjøres i andre land. For et lite land er det av særlig betydning å være en mest mulig integrert del av det internasjonale forskningssamfunn, og dette vil stadig bli viktigere.

Men vi kan bare bli en del av det internasjonale forskningssamfunn i den grad vår virksomhet også interesserer andre. Vår mulighet til å komme med i internasjonalt forskningssamarbeid med anerkjente miljøer og institusjoner vil være avhengig av den kunnskap vi selv kan bidra med.

Forskerutdanning og rekruttering er sannsynligvis den aller største utfordringen i norsk forskning i de nærmeste år. Hvis vi ikke har tilstrekkelig mange og kvalifiserte forskere, så vil andre tiltak være uten mening.

Ved siden av de krav til rekruttering som en økt forskningsinnsats både offentlig og privat stiller, vil vi utover i 90-årene få et generasjonsskifte som også stiller store krav til rekruttering. Og det er i dag vi må satse dersom vi skal kunne møte disse behovene på en tilfredsstillende måte. NAVF har beregnet at behovet de nærmeste fire år er at det opprettes 180 rekrutteringsstillinger hvert år. Regjeringen er innstilt på å møte dette behovet.

Vi har i en periode hatt en viss svikt i rekrutteringen til

de lengre studiene. Det så ut til at stadig flere valgte relativt korte, yrkespregede utdanninger istedenfor lengre studier. Ikke minst på sikt ville dette blitt en alvorlig utfordring. Om noen år vil ungdomskullene bli mindre, samtidig som kravet til arbeidskraft med høy kompetanse øker. Vi er alle avhengig av at et tilstrekkelig antall unge mennesker søker studier og velger en forskerkarriere. Det gjelder å få dem motivert til å gå inn i det spennende feltet det er å utvikle ny kunnskap og viten. Det kan virke som om tendensen allerede har snudd. Allerede i høst kunne vi registrere økt økning av studenter til universitetene, og dette har forsterket seg i vår. Fra våren 1988 til våren 1989 økte tallet på studenter ved universitetene i Bergen og Tromsø med om lag 20 prosent, og i Oslo med 8 prosent. For Trondheim har vi enda ikke fått tall. I første omfang er økningen som rimelig kan være størst til examen philosophicum. Mer interessant er økt søking til humanistiske fag og samfunnsfag, det gjelder også hovedfagsstudier. Det kan ligge mange interessante tegn i denne nye utviklingen. Kanskje er det nok et tegn på at troen på den målbevisste innsats øker og troen på det lettvinne og raske utbyttet avtar?

Det er en glød som det ikke burde være vanskelig å vekke. Å forske er spennende. En forsker som avdekker en ny lovmessighet eller ser en ny sammenheng, kan føle den samme gleden som kunstnere når verket er skapt eller idrettsutøveren når en ny rekord er satt. I tillegg vil forskeren også kunne glede seg over å være med på å bygge opp det felles fond av kunnskap som hele vårt fellesskap drar nytte av.

NAVF har vært en hovedaktør i norsk grunnforskning. For en hel generasjon av norske forskere har NAVF spilt en sentral rolle. De fleste har direkte eller indirekte nytt godt av NAVFs arbeid. Ja, jeg tilhører faktisk den gruppen selv - før utviklingen for min del tok en annen retning enn forskernes fra september 1974.

Vår sterke prioritering av forskning generelt og grunnforskning og rekruttering spesielt har klare likhetspunkter med prioriteringene da NAVF ble opprettet for 40 år siden. Den gang som nå, var hovedoppgavene for NAVF å fremme norsk grunnforskning, stimulere forskerrekrutteringen og medvirke til at forskningens resultater bli gjort kjent.

NAVF har dessuten en viktig oppgave med å fremme kvalitet i norsk forskning. De siste årene har internasjonalt samarbeid blitt en stadig viktigere del av rådets virksomhet, og vi tror at denne utviklingen bør fortsette.

Regjeringen takker for innsatsen. Med den vekt vi nå legger på grunnforskning, på forskerrekruttering og på internasjonalt samarbeid vil NAVF heller ikke mangle utfordringer i årene som kommer. Vi ønsker lykke til.

Det krafttak som ble påbegynt rett etter den annen verdenskrig, bør være en spore for oss alle i dag. Også i vår tid må vi våge å ha ambisjoner, og utvikle nye ideer. Det gjør vi best i samarbeid, gjennom felles løft. Bare da kan vi stimulere hverandre til å ta i bruk det talent og de ressurser vi besitter, til å strekke oss litt ekstra, - til å yte maksimalt. Får vi dette til, tror jeg framtiden vil by på store og rike muligheter for oss, både som enkeltmennesker, som forskningsmiljøer og som nasjon.